

Wyrok z dnia 17 września 2007 r.

III UK 44/07

Adwokat jest objęty ubezpieczeniem społecznym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 3 lub 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) i nie może nabyć prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym na mocy art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Katarzyna Gonera, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 17 września 2007 r. sprawy z odwołania Bożeny K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. o prawo do emerytury, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 stycznia 2007 r. [...]

u c h y l i ł wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie i zmienił wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach z dnia 23 lutego 2006 r. [...], w ten sposób, że oddalił odwołanie.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie wyrokiem z dnia 24 stycznia 2007 r. oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w S. od wyroku Sądu Okręgowego w Siedlcach z dnia 23 lutego 2006 r. zmieniającego decyzje pozwanego organu rentowego z 1 grudnia 2005 r. i 5 grudnia 2005 r., w ten sposób, że przyznał ubezpieczonej Bożenie K. prawo do wcześniejszej emerytury od dnia 1 lutego 2005 r. Sądy uznały, iż ubezpieczona, wykonująca zawód adwokata w indywidualnej kancelarii prawnej, spełnia wszystkie przesłanki do uzyskania prawa do wcześniejszej emerytury określone w art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecz-

nych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa emerytalna lub ustawa o emeryturach i rentach). Prawo takie wynika z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (Dz.U. Nr 16 poz. 124, powoływanej jako Prawo o adwokaturze), który zrównuje adwokatów wykonujących zawód w ramach zespołów adwokackich z pracownikami zatrudnionymi w ramach stosunku pracy w zakresie uprawnień do świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Regulacja ta dotyczy również adwokatów prowadzących własne indywidualne kancelarie, do których należy ubezpieczona (art. 37 Prawa o adwokaturze). Opierając się na uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1992 r., II UZP 16/91, oraz art. 29 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, Sąd Okręgowy uznał, że dla celów emerytalnych okres pracy w indywidualnej kancelarii adwokackiej należy traktować na równi z pozostawaniem w stosunku pracy.

Podzielając takie stanowisko Sądu pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny wskazał dodatkowo, że pomimo zmiany systemu ubezpieczeń społecznych od dnia 1 stycznia 1999 r. adwokaci nie podlegają ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Aktem prawnym kreującym uprawnienia z ubezpieczenia społecznego adwokatów jest nadal ustawa o adwokaturze, która w art. 24 ust. 1 stanowi, iż adwokaci (członkowie zespołów) i ich rodziny mają na równi z pracownikami prawo do świadczeń z ubezpieczenia na wypadek choroby, macierzyństwa i ubezpieczenia rodzinnego oraz z tytułu powszechnego zaopatrzenia emerytalnego pracowników i ich rodzin. Taka sama regulacja dotyczy adwokatów wykonujących zawód indywidualnie w kancelarii adwokackiej (art. 37 tej ustawy). Stanowisko to zostało potwierdzone w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1992 r., II UZP 16/91 (OSNCP 1992 nr 5, poz. 66), w której przyjęto, że adwokaci podlegający obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie art. 24 w związku z art. 37 ustawy o adwokaturze mają ustawowo zagwarantowane prawo do korzystania z pełnego zakresu świadczeń należnych pracownikom, przy jednoczesnym obciążeniu stosownymi składkami. Ponadto w uchwale z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UZP 2/04 (OSNP 2004 nr 17, poz. 303), Sąd Najwyższy uznał, że adwokaci nie mieszczą się „w definicji” osób wykonujących wolny zawód w rozumieniu ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, w zakresie do którego odsyła art. 8 ust. 6 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych). W kon-

sekwencji bezzasadne jest przypisywanie adwokatom statusu prawnego przedsiębiorcy prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą, który podlegałby ubezpieczeniu społecznemu z tego tytułu. W ocenie Sądu Apelacyjnego, kwestię uprawnień emerytalnych adwokatów w dalszym ciągu reguluje art. 24 ustawy o adwokaturze, co oznacza, że adwokat wprawdzie nie jest pracownikiem, ale jest „on tak traktowany w zakresie świadczeń z ubezpieczenia”. Ustawodawca zrezygnował z tworzenia w odniesieniu do zawodu adwokata „odrębnego systemu ubezpieczenia”, posługując się „konstrukcją fikcji prawnej, na mocy której adwokaci w zakresie zaopatrzenia emerytalnego nabywają uprawnienia i traktowani są jak pracownicy”. W związku tym okoliczność, że adwokat nie jest pracownikiem nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, gdyż ma on na równi z pracownikiem prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, a zatem nie można odmówić mu prawa do wcześniejszej emerytury.

W skardze kasacyjnej organu rentowego podniesiono zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, polegające na błędnej wykładni art. 29 ust. 1 i 2 w związku z art. 46 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach w związku z art. 8 ust. 6 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wskutek przyjęcia, że adwokaci wykonujący zawód indywidualnie w kancelarii adwokackiej oraz w formie przewidzianej przepisami ustawy o adwokaturze korzystają na mocy art. 24 ust. 1 tej ustawy z wszelkich praw w zakresie ubezpieczeń społecznych przewidzianych dla pracowników zatrudnionych w ramach stosunku pracy, w tym również z prawa do wcześniejszej emerytury zastrzeżonej wyłącznie dla pracowników (art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej). Okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzeba wykładni przepisów budzących wątpliwości, w szczególności wyjaśnienie, czy użyte w art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej sformułowanie „byli pracownikami” oznacza również cały krąg osób, którzy pracownikami nie byli, lecz na mocy przepisów szczególnych mają w zakresie ubezpieczeń społecznych „status pracowników”, co ponadto w przypadku adwokatów wywołuje rozbieżności w orzecznictwie.

Skarżący twierdził, że brak jest podstaw do rozszerzania zakresu podmiotowego normatywnego oddziaływania art. 29 ustawy emerytalnej. Sądy obu instancji pominęły to, że jest to przepis szczególny, wprowadzony na okres od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2007 r. (art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej), powołany do realizacji ściśle określonego celu. Z art. 29 ust. 2 pkt 1 wynika wprost, że dotyczy on

wyłącznie pracowników, a więc osób pozostających w stosunku pracy (art. 8 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Mając na uwadze wykładnię literalną art. 29 ustawy emerytalnej i jego szczególny charakter nie można zatem wywieść, jak to zrobiły Sądy obu instancji, że emerytura w nim określona przysługuje także adwokatom niebędącym pracownikami. Według przepisów obowiązujących do dnia wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. do dnia 1 stycznia 1999 r., prawo do wcześniejszych emerytur przysługiwało wyłącznie pracownikom pozostającym w stosunku pracy. Równocześnie ustawa emerytalna nie nadała uprawnień do wcześniejszej emerytury żadnej nowej grupie ubezpieczonych, którzy wcześniej, czyli przed dniem jej wejścia w życie, nie posiadali takich uprawnień.

Ponadto, zdaniem skarżącego, w obecnie obowiązującym stanie prawnym co najmniej wątpliwa jest moc wiążąca art. 24 ustawy o adwokaturze, ponieważ od 1 stycznia 1999 r. zreformowany został system ubezpieczeń społecznych, na którego gruncie zmianie uległ też status adwokatów w zakresie ubezpieczeń społecznych. Stosownie do art. 8 ust. 6 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, za osobę prowadzącą działalność gospodarczą uważa się osobę prowadzącą działalność w zakresie wolnego zawodu opodatkowanego z tego tytułu podatkiem dochodowym od osób fizycznych, zryczałtowanym lub na zasadach ogólnych. Z tytułu pracy w ramach indywidualnej kancelarii adwokackiej ubezpieczona podlegała ubezpieczeniu jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność i opłacała składkę właściwą dla osób prowadzących taką działalność. Prowadzenie indywidualnej kancelarii adwokackiej jest działalnością zawodową wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły i jest działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807), która jest opodatkowana na zasadach ogólnych określonych w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych. W konsekwencji od wejścia w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych norma zawarta w jej art. 8 ust. 6 pkt 3 ma pierwszeństwo przed normą z art. 24 ust. 1 ustawy o adwokaturze. Przemawia za tym „powszechność stosowania normy wyrażonej w art. 8 czyli zasady zgłaszania do ubezpieczenia, forma ubezpieczenia, zasady opłacania składek ich wysokość, zasady opodatkowania, konieczność ewidencjonowania itp.”. Oznacza to, że ubezpieczeni wykonujący zawód w ramach indywidualnej kancelarii adwokackiej przed dniem 1 stycznia 1999 r. do celów emerytalnych byli traktowani jak pracownicy, natomiast po dniu 1 stycznia 1999 r. powinni być traktowani jako osoby prowadzące pozarolniczą działalność (zgodnie z

charakterem działalności zawodowej i zasadami jej opodatkowania oraz tytułem ubezpieczenia).

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty przez zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i oddalenie odwołania ubezpieczonej w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy prawne. Charakter prawny tytułu ubezpieczenia społecznego adwokatów oraz przysługujących im świadczeń z tego ubezpieczenia jest niewątpliwie złożony i kontrowersyjny. Proste odniesienie do regulacji zawartych w art. 24 ust. 1 w związku z art. 37 Prawa o adwokaturze mogłoby wskazywać, że adwokaci, którzy mają na równi z pracownikami prawo do świadczeń, między innymi, z tytułu powszechnego zaopatrzenia emerytalnego pracowników, powinni być traktowani tak jak pracownicy w systemie ubezpieczeń społecznych. Stanowisko takie bywa wywodzone z fikcji prawnej zrównania wykonywania zawodu adwokata w zespołach adwokackich z zatrudnieniem (art. 24 ust. 1 Prawa o adwokaturze), co miało odpowiednie odniesienie także do adwokatów wykonujących zawód w kancelarii adwokackiej oraz w spółkach (art. 37 tego Prawa), z czego w konsekwencji wyprowadza się możliwość korzystania przez adwokatów na równi z pracownikami z pełnego zakresu praw i obowiązków wynikających z tytułu powszechnego zaopatrzenia emerytalnego pracowników i ich rodzin. Prezentując taki pogląd zwracano uwagę, że praca adwokatów miała charakter zatrudnienia, a przeto uzyskiwane z tego tytułu dochody mogły być traktowane jak wynagrodzenie z wykonywanego zatrudnienia, co łącznie wprowadzało adwokatów w obszar podlegania pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu (por. uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 23 stycznia 1992 r., II UZP 16/91, OSNCP 1992 nr 5, poz. 66, uchwałę z dnia 8 listopada 1995 r., II UZP 15/95, OSNAPiUS 1996 nr 11, poz. 158, wyrok z dnia 6 grudnia 1996 r., II UKN 23/96, OSNAPiUS 1997 nr 13, poz. 241, wyrok z dnia 3 października 1997 r., II UKN 284/97, OSNAPiUS 1998 nr 19, poz. 573, czy wyrok z dnia 23 września 1999 r., II UKN 126/99, OSNAPiUS 2000 nr 24, poz. 913). W tej koncepcji wykładni art. 24 ust. 1 i art. 37 Prawa o adwokaturze, adwokatom niejako

„bliżej” było do podlegania pracowniczym ubezpieczeniom społecznym, aniżeli ubezpieczeniu społecznemu osób prowadzących działalność gospodarczą.

Taka wykładnia art. 24 ust. 1 i art. 37 Prawa o adwokaturze nie mogła utrzymać się po wprowadzonej od 1 stycznia 1999 r. reformie systemu ubezpieczeń społecznych, która zalicza adwokatów do kręgu osób prowadzących pozarolniczą działalność (osób prowadzących działalność w zakresie wolnego zawodu w rozumieniu art. 8 ust. 6 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych lub w charakterze wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej - art. 8 ust. 6 pkt 4 tej ustawy). Osoby wykonujące w tych formach wolny zawód, do których w sposób oczywisty należą adwokaci, prowadzą pozarolniczą działalność i opłacają składki adekwatne do tego rodzaju działalności, przeto podlegają temu tytułowi ubezpieczenia społecznego, z którym nie można łączyć szczególnej możliwości nabywania prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym przewidzianej dla osób spełniających kryteria określone w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach. Prowadzi to do wniosku, że w aktualnym stanie prawnym adwokaci nie mogą być objęci odrębnym pracowniczym tytułem ubezpieczenia społecznego ani korzystać na równi z pracownikami ze świadczeń „z powszechnego zaopatrzenia emerytalnego pracowników i ich rodzin” (art. 24 ust. 1 Prawa o adwokaturze) już dlatego, że taki system „zaopatrzenia emerytalnego” od dawna nie funkcjonuje, w tym nie przewiduje go wprowadzony od 1 stycznia 1999 r. system ubezpieczeń społecznych. Ponadto wskutek wprowadzonych zmian systemowych, pracowniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego podlegają wyłącznie pracownicy, tj. osoby pozostające w stosunkach pracy (art. 8 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Oznacza to, że regulacje dotyczące świadczeń z ubezpieczenia społecznego pracowników nie mogą być dalej przenoszone na inne grupy ubezpieczonych, chyba że co innego wynika z wyraźnego brzmienia przepisów, które jednak nie usuwają się spod kompleksowej wykładni celowościowo-systemowej. Dotyczy to w szczególności szczególnych uprawnień (przywilejów) z ubezpieczenia społecznego ściśle uwarunkowanych koniecznością legitymowania się pracowniczym statusem prawnym, tj. uzależnionych od pozostawania w stosunku pracy w dacie ubiegania się o nabycie pracowniczych uprawnień z ubezpieczenia społecznego. W tym kontekście w sposób uprawniony wskazuje się, że ustawowe ograniczenie podmiotowego zakresu dopuszczalności wcześniejszego przechodzenia na emeryturę do ubezpieczonych objętych pracowniczym tytułem ubezpieczenia

społecznego z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach wynikało z założeń i celów reformy powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych, który zmierzał do ograniczenia możliwości dalszego nabywania tych szczególnych uprawnień oraz do ich stopniowego „wygaszania” według wyraźnie ustalonych kryteriów. Doprowadziło to w szczególności do uznania za zgodny z art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, między innymi, art. 29 ustawy o emerytach i rentach w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje prawa do wcześniejszej emerytury dla ubezpieczonych, którzy przed zgłoszeniem wniosku o to świadczenie byli objęci ubezpieczeniami społecznymi z innego tytułu niż stosunek pracy (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 września 2000 r., K 1/00, OTK 2000 nr 6, poz. 185). Ściśle pracowniczy charakter prawny możliwości nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym wynika zatem już z gramatycznego brzmienia (formuły) art. 29 ustawy o emeryturach i rentach, który w pierwotnej wersji dotyczył ubezpieczonych, będących pracownikami, natomiast aktualnie (§ 2) obejmuje ubezpieczonych, którzy ostatnio przed zgłoszeniem wniosku byli pracownikami (pkt 1) oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym pozostawali w stosunku pracy co najmniej 6 miesięcy (pkt 2), lub ubezpieczonych, którzy przez cały wymagany okres ubezpieczenia podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy (§ 3). Wszystkie te okoliczności przekreślają koncepcję rozszerzającej wykładni powołanego przepisu na adwokatów, którzy nie są pracownikami, nie opłacają stosownie do reguł pracowniczego tytułu ubezpieczenia społecznego składek od wszelkich uzyskiwanych przychodów z prowadzonej pozarolniczej działalności wykonywanej w ramach wolnego zawodu adwokata, a przeto nie mogą korzystać z uprawnienia do nabywania emerytury w niższym wieku emerytalnym przewidzianego dla osób spełniających kryteria określone w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach, których adwokaci niepozostający w stosunku pracy w okresach wymienionych w tym przepisie nie wypełniają. Oznacza to, że na gruncie aktualnego stanu prawnego uprawnienia emerytalne adwokatów podlegają ocenie na podstawie przepisów adresowanych do ubezpieczonych prowadzących pozarolniczą działalność i według zasad adekwatnych do tego tytułu ubezpieczenia społecznego. Uprawnienia te wykluczają podleganie adwokatów pracowniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego w zakresie umożliwiającym nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym, która przysługuje wyłącznie ubezpieczonym spełniającym „pracownicze” wa-

runki określone w art. 29 ustawy o emeryturach i rentach. Warto tu zwrócić uwagę, że nabycie prawa do pobierania pracowniczej emerytury jest uzależnione od rozwiązania stosunku pracy w związku z przejściem na emeryturę i nabyciem prawa do jej pobierania (art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach), co nie dotyczy adwokatów, którzy nie rezygnują ze swojego statusu prawnego i na ogół nieprzerwanie kontynuują praktyki adwokackie, a ich uprawnienia emerytalne nie ulegają zawieszeniu według reguł określonych w tym przepisie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UZP 2/04, OSNP 2004 nr 17, poz. 303).

Celowe i trafne jest ponadto odwołanie się do historycznej wykładni art. 24 Prawa o advokaturze, który nawiązywał do ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm.), a pod rządem tej ustawy Sąd Najwyższy odmawiał adwokatom prawa do emerytury wcześniejszej, wprowadzonej uchwałą nr 100 Rady Ministrów z dnia 21 lipca 1978 r. w sprawie wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników uspołecznionych zakładów pracy w okresie do dnia 30 czerwca 1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 91), argumentując, że adwokat - członek zespołu adwokackiego nie jest pracownikiem, ponieważ nie łączy go z zespołem adwokackim umowa o pracę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 1980 r., II URN 69/80, OSNCP 1981 nr 1, poz. 16).

Mając na względzie powyższe okoliczności skład orzekający Sądu Najwyższego podtrzymał stanowisko już wcześniej wyrażone w judykaturze najwyższej instancji sądowej (por. wyrok z dnia 10 lipca 2007 r., II UK 271/06, dotychczas niepublikowany), że adwokat objęty ubezpieczeniem społecznym na podstawie art. 8 ust. 6 pkt 3 lub 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych nie może nabyć prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym na podstawie art. 29 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Dlatego Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c.

=====